

Жахон тарихи одамзод ўзи яшаб турган маконида кўп миқдорда ёвузлик, жиноий ҳаракатлар ижод этганига шохиддир.

Француз олими Лайнус Полинга ўзининг "Ҳеч қандай уруш бўлмасин" номли асарида ер юзида кейинги 5,5 минг йил давомида 14500 та катта ва кичик урушлар бўлиб, уларда 4 миллиардга яқин одам халок бўлган, бу бундан бир неча ўн йил олдин ер қуррасида яшаётган одамлар миқдориغا тенгдир», деб ёзган эди.

Ҳарбий ҳаракатлар юз бериши ва юз бермаслигидан катъи назар турли мамлакатларнинг у ёки бу ҳудудида котилликлар, портлашлар, ёнгинлар, захарланишлар, одамларни ўғирлаш ва бошқа ҳаракатлар юз берган ва ҳозирда ҳам содир бўлмоқда.

Октябр тўнтариши оқибатида Туркистонда зўрлик билан ўрнатилган мустамлакачи Советлар тузуми биринчи кундан бошлаб халқдаримиз бошига сон-саноксиз киргинлар, дахшатли ва аламли кулфатлар олиб келди. Бу дахшатли режимни ўлкамиз халқлари қабул қилмадилар. Улар истиқдол учун, эрк ва миллий-озодлик учун 16 йил мобайнида қуролли қураш олиб бордилар. Бу қураш давомида, айрим хориждаги муаррихлар ҳисобича, 1 миллион 900 минг ватандошимиз Туркистондан бош олиб, хорижий мамлакатларга чиқиб кетди ва 1 миллион 700 минг юртдошимиз Сибирга, Узок Шимолга, Украинага, Шимолий Кавказга, Уралга, Козогистонга, Узок Шаркка, Кавказга, Волгабўйи районларига бадарга қилинди.

Россия Федерацияси марказий телевиденияси "Култура" канали 2007 йил 4 июлда "Расстрельные списки Сталина" номли кўрсатув берди. Уни тарих фанлари доктори Н. Петров, тарихчи А. Виноградов олиб бордилар. Унда «катта террор»нинг 1937 йил 30 июлдан бошланиб 1938 йил ноябрига қадар давом этганлиги айтиб ўтилган. Шу вақт ичида 1,5 миллион киши қамокка олинган, шундан 700 минги отиб юборилган. "Катта террор"нинг қаҳрли тиги жамият аъзоларининг барча тоифаларини ўз домига тортган. Айниқса, "катта террор"дан аҳолининг қуйи табақасидагилар кўп жабр-зулм кўрганлар.

НКВДнинг 00486-сонли буйруғи бўйича 1938-1946 йилларда Қарагандадаги "Алжир" (Акмолинский лагерь жён изменников родины) лагерида "Ватан хоинларининг оила аъзолари"дан 6500 аёл жазони ўтаган. Халқ душмани тамгаси билан катагон бўлганларнинг фарзандлари махсус болалар муассасаларида сақланган. 1937 йил 15 августдан 1939 йил январигача Иттифок бўйича 25342 бола оиласидан ажратиб олинган, улардан 22427 нафари Халқ маорифи комиссарлиги ҳудудидаги болалар уйларига ва маҳаллий богчаларга тарқатиб юборилган, шундан 1909 нафари Москвада бўлган, 2915 нафари бошқаларга боқиш учун оилаларга қайтариб берилган. Бу болаларнинг ёши 15 гача бўлган. Ёши 15 дан юқорида бўлган болалар "ижтимоий хавфли" ҳисобланиб, қамокка олинган ва ҳукм қилинган.

Қараганда лагеридаги махбус аёллар жазо муддатини ўтаётганларида 1507 нафар фарзанд кўрганлар, бу болалар кўпинча севги асосида эмас, зўрлик асосида дунёга келганлар.

Мудҳиш воқеалар 1937 йил июлдан бошланиб, 1938 йил ноябргача давом этган. Шу вақт

ичида совет империяси бўйича бир ярим миллион киши камокка олинган, шундан етти юз минг отилган. Ўзбекистонда эса 1937 йил 10 августдан 1938 йил 1 январгача ўн минг етти юз киши камокка олинган. Булардан уч минг олти юз ўн уч киши отилди, етти минг саксон етти киши саккиз-ўн йил муддатга камокка ташланди.

Ўша йиллари аҳолининг барча катламлари катагон гирдобига тушган. Катагон аввало, зиёлилар, дин хизматчиларига қарши қаратилган эди.

Фақат 1937 йил декабр ойида "учлик" қарори билан ҳукм қилинган уч минг олти юз қирқ тўрт кишидан бир минг тўрт юз олти тўрт нафари имом, эшон, мулла ва бошқа диний хизматчи бўлган. 1938 йилнинг февралда "учлик" йиғилишларида 2491 махбус устидан ҳукм чиқарилган, шундан 2086 махбус отувга, 398 махбус ўн йил муддатга, икки махбус саккиз йил муддатга камок жазосига ҳукм қилинган. Тўрт махбус тергов вақтида вафот этган, бир кишигина озод этилган. Улар асосан ўзига тўқ дехқонлар, ишчи-хизматчилар, 153 нафари уламолар, 72 нафари собиқ савдогарлар бўлган.

Катагон қилинган юртдош уламоларнинг қисматига дойр айрим маълумотларни келтирмоқдамиз:

Абдурахмон Бердиалиев (1888 йили Андижан округи, Балиқчи тумани, Тумор қишлоғида тугилган, имом, хибсга олинган вақтда қолхозчи) — босмачилиқ ва бошқа аксил-инқилобий ҳаракатларда қатнашган, қолхоз тузумига қарши тарғибот олиб борган деган тухмат билан "учлик" томонидан 1938 йил 9 февралда отувга ҳукм қилинган.

Ашур Солиев (Бухоро округи Шофирқон тумани, Қилмақон қишлоғида 1903 шли тугилган, олим, хибсга олинган вақтда қолхозчи) — миллатчи, аксил-инқилобий ташкилот аъзоси сифатида қолхозчилар орасида совет ҳокимиятига қарши норозилик уйғотган, деган сохта айблов билан "учлик"нинг 1938 йил 7 февралдаги қарори билан отувга ҳукм қилинган. Хайдар Ҳазратқулов (1868 йили ҳозирги Жиззах вилояти Жиззах тумани Етимтақ қишлоғида тугилган, дин хизматчиси, имом) — аксил-инқилобий миллатчи ташкилот аъзоси, аҳоли орасида қолхозга қарши тарғибот олиб борган, деган уйдирма билан "учлик" -нинг 1938 йил 9 феврал қарорига кўра ўн йил меҳнат-тузатиш лагерида ҳукм қилинган.

Абдулла Бойқотов (1888 йили ҳозирги Наманган шаҳрида тугилган, дин хизматчиси, эшон, хибсга олинган вақтда ишсиз) — аксил-инқилобий гуруҳ аъзоси, совет ҳокимиятига қарши қуролли ҳаракатларда қатнашган, халқ душманларини қўллаб-қувватлаган, деган тухмат билан "учлик" қарорига кўра 1938 йил 9 февралда отувга ҳукм этилган.

Нажмиддин Иномов (1882 йили ҳозирги Наманган вилояти Наманган тумани Шўркўрган қишлоғида тугилган, дин хизматчиси, имом, хибсга олинган вақтда ишсиз) — аҳоли орасида аксил-инқилобий ташвиқот олиб борган, қолхозчиларни совет ҳокимиятига қарши чиқишга тарғиб этган, деган бўхтонлар билан, "учлик" қарорига кўра 1938 йил 9 февралда отувга ҳукм қилинган.

Соат Турдиев (1890 йили Сурхондарё округи Бойсун тумани Пулҳаким қишлоғида тугилган, имом, хибсга олинган вақтда қолхозчи) — аксил-инқилобий гуруҳ раҳбари, ноқонуний йиғинларда иштирок этган, қолхозларни тарқатиб юборишга, қуролли

харакатларга таргиб килган, деган уйдирма билан "учлик" 1938 йил 4 февралда отувга хукм килган.

Иброхим Мукимов (1873 йили Сурхондарё округи Бойсун тумани Кумбулок кишлогида тугилган, имом, хибсга олинган вақтда ишсиз) — миллатчи, совет хокимиятига карши курулли харакатларни уюштириш сохта айблови билан айблаб, "учлик" 1938 йил 4 февралда отувга хукм килган.

Алихўжа Примбетов (1888 йили Тошкент вилояти Чирчик тумани Кас кишлогида тугилган, имом) — ахоли орасида доимий равишда миш-мишлар таркатган, коммунистларни ёмонлаган деган тухмат билан "учлик" 1938 йил 14 февралда отувга, мол-мулкани мусодара этишга хукм килган.

Али Махсум Содиков (1900 йили Қрра-калпогистон АССР Кипчок тумани 5-овулида тугилган, дин хизматчиси) — ноқонуний йигинларда иштирок этган, бундай харакатларни қўллаб-қувватлаган, халқ орасида колхозчиларга карши ташвикотлар олиб борган, деган тухмат билан айбланиб, 1938 йил 7 февралда отувга хукм килинган.

Мамут Юсупов (1885 йили Қоракалпогистон АССР Кипчок тумани 5-овулда тугилган, савдогар, дин хизматчиси, имом) — аксил-инкилобий диний гуруҳ аъзоси, ноқонуний йигинлар ташкил этиб, ахоли орасида советларга карши таргибот олиб борган, деган тухмат билан "учлик" 1938 йил 7 февралда отувга хукм килган.

Муса Исаев (1900 йили Хоразм округи Хива шаҳрида тугилган, имом, хибсга олинган вақтда колхозчи) — аксилинкилобий диний гуруҳ аъзоси, ноқонуний йигинлар ташкил этган, ахоли орасида аксилинкилобий ташвикот олиб борган, деган уйдирма билан айбланиб, "учлик" қарорига қўра 1938 йил 10 февралда отувга хукм килинган.

Худойберган Абдалов (1896 йили Хоразм округи Хива тумани Молотов кишлоқ советида тугилган, имом, хибсга олинган вақтда колхозчи) — аксилинкилобий диний гуруҳ аъзоси, ноқонуний йигинларда иштирок этган, аксил-инкилобий мағлубиятчилик ташвикотларини олиб борган, деган уйдирма билан 1938 йил 10 февралда отувга хукм килинган.

Бу ўринда бор-йўғи ўн икки нафар катагон қурбони хақида қиска маълумотларни келтирдик. Уларнинг барчаси кейинчалик айби йўқлиги учун оқланган.

Рустамбек Шамсутдиновнинг "Катагон қурбонлари" китоби асосида тайёрланди